

שקביעותה של הלכה זו נתחדשה בימי בועז כאשר עמד לשאת את רות המואביה לאשה, והגואל "טוב" לא הסכים להכניס את רות בביתו ולהקים שם על המת מפני האיסור של פסולי חיתון שרות אסורה לבא בקהל ישראל, והושיב בועז בית דינו ונתחדשה הלכה זו כמאמרם (שם) "אילו באת אצלנו מאתמול שלשום לא היינו מקבלין אותך" דעריין לא נתחדשה ההלכה רק היום (שם פני משה) ושמואל הנביא שכתב מגילת רות תולדתו ומוצאו של דוד המלך הוא ספר בו נחקק לדורות הפסק על כשרותה של מלכות בית דוד וקדושה הנצחית שממנה יצמח משיח ה' לנצח. שני הדברים היותר יסודיים איפוא בתולדות האומה — קדושת הר הבית מקומו של בית הבחירה, שממנו יוצאת ההורייה לכל ישראל, וקדושת מלכות בית דוד, שעליה אמר הירושלמי כל הכופר במלכות בית דוד כאילו כופר במלכות שמים, נקבעו דרך כללי וחידושי תורה שבעל פה בבית דינם של הסנהדרין בימי בועז, שמואל, דוד ושאול.

ואנו תפלה שיבנה בית המקדש ויחזור בית הדין ללשכת הגזית במהרה בימנו לקיים ההבטחה האלקית כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים. כפירוש התלמוד שבת קל"ח; דבר ה' זו הלכה, דבר ה' זו הקץ, דבר ה' זו הנבואה.

הרב משה בוציקו

ראש ישיבת עץ חיים, מונטרה, שווייץ

על המזרחי ויעודו*

נתבקשתי לדבר על הרעיון של המזרחי, והוא ארץ-ישראל לעם ישראל ע"פ תורת ישראל. אכן, לכאורה רעיון יפה ומקסים, ועכ"ז יש לי בזה הרהורי דברים.

נתבונן ראשית ברעיון הציונות החילונית, הוא מושתת ביסודו על הענין המדיני — 'נהיה ככל העמים', כשם שלכל הגויים יש ארץ ומדינה, כך מן הראוי שתהא אותה זכות גם ליהודים לפתח זהותם במדינתם. בניגוד לזה התעוררו הדתיים, שדחו רעיון זה מכל וכל; מה ליהודים ולמדינה, הרי זה בטע זר וחיקוי לגויים; עם ישראל חי בתורתו, ואין לו ענין בארץ או במדינה. העיקר הוא אך ורק לשמור מצות התורה.

לעומת שני אלה, ומניגודם, צצה ופרחה האידיאה שעליה מושתת רעיון המזרחי, והוא שיש לקיים שניהם, כי אין ניגוד בין זה לזה. יש לשאוף שתהא ליהודים מולדת כלכל הגויים — אלא שנעשה בכל יכולתנו שישמרו בה חוקי

(* מדברים שנאמרו בכנסו יובל השבעים וחמש למזרחי העולמי, בציריך, י"ח אלול תשל"ח.

התורה, וזהו ארץ ישראל ע"פ תורת ישראל. כה נעשתה פשרה, כשמצד אחד — ענין המדינה — שכשלעצמו איננו מהווה ענין דתי — ומצד שני קיום התורה. וכאן יש יסוד לבקורת חמורה. שכן טעות היא להפריד בין מדינת ישראל, ארץ ישראל ותורת ישראל. וכי ארץ ישראל אינה חלק אינטגרלי של התורה? הן התגלותו הראשונה של השי"ת לאברהם אבינו הי': לך לך מארצך... אל הארץ אשר אראך... ויעבר אברם בארץ עד מקום שכם עד אלון מורה ויאמר לו ד' לזרעך אתן את הארץ הזאת. וכחוט השני עובר רעיון מרכזי זה של ארץ ישראל לעם ישראל דרך כל חמשה חומשי תורה, ובפסוקים האחרונים של התורה וברגעים האחרונים של משה, ויראהו ד' את כל הארץ... ויאמר לו זאת הארץ אשר נשבעתי לאבותיך לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך.

ארץ ישראל היא נשמתה של עם ישראל, ועל דא מתקיימת תורת ישראל. הלא רובן של המצוות תלויות בארץ. ואם נתקיימו כעם גם בגולה, אין זה אלא ע"י קשורנו לארץ ישראל, בתקנתנו לחזרה למולדתנו. וכמו שא"א לדבר על תורת ישראל ונוסף לזה על תפילין של ישראל, כמו"כ המושג ארץ ישראל ותורת ישראל הוא רעיון שטחי — ארץ ישראל היא חלק מהותי ומרכזי של תורת ישראל!

זאת איפוא עלינו להעתי, שגישתנו לארץ ישראל ולמדינת ישראל צריכה להיות שונה מהגישה החילונית. מושג המדינה אצלנו לא מבוסס על הכמיהה להיות ככל הגויים, אלא הוא נובע מן התורה עצמה, שזיכתה לנו את הארץ הזאת לבצת נצחים, שנכרתו עליה כמה בריתות ואנו קשורים אליה קשר תורתי נצחי.

מתוך גישה זו, ברצוני להתייחס לתופעות מזוירות שאנו עדים להם בזמן האחרון, גם במחנה הדתי (לרבות המזרחי), כולל גם במחנה של רבני ישראל שהם עיני העדה, נשמעות דעות אשר נראה מהם כי לא ירדו לתוך תוכם של הענינים נכונה, ונותנים לנו עצות להתפשר עם אויבינו, ע"י הזנחה וויתור על חלקים גדולים מארצנו. גישה זאת מנומקת בעיקרה על ארבעה טעמים:

(א) אי התפשרותנו מבודדת אותנו בין העמים, ואנו נצבים יחידים בודדים נגד עולם עויז הדין אותנו לכובשים וכ"י.

(ב) לפי תחזית הדמוגרפית, עלולה א"י השלמה ליהפך בתוך זמן קצר לארץ עם תרמית ערבית ועם רוב ערבי.

(ג) כל הענין של משיחיות ואתחלתא דגאולה הוא ענין מסוכן מאד; כאלה כמו כבר בהיסטוריה היהודית, והללו היו סכנה גדולה לישראל. אל לנו — אומרים הם — לעשות פוליטיקה במכשירי המיסטיקה והמשיחיות.

(ד) גדול השלום, ומה הוא ערך של קרקע לעומת השלום וחיי שקט ושלום.

כל טענות אלה מחוסרות בסיס של ממש. לטענה הראשונה על בידודנו בעולם הנכרי, מלחמת ישנאת העולם נגד עמנו לא מהיום הן. יסודן בימי קדם, אשר בידוע שעשו שונא ליעקב. כן היה בימי היוונים. כן היה בתחילת האיסלם, וכן בתולדות הנצרות, מתמיד קמים עלינו לכלותנו. כי עם ישראל הוא העד החי על בורא עולם ועל מנהיג העולם, וקיומו מכריז שאין העולם הפקר; מובן שהעולם אשר בהפקרא

גיחא ליה לא רוצה להודות באלוקים המשגיה. הם רוצים באלוקים שכל דרישתו מסתפקת בטקסי דת ובתפילה. והנה עם ישראל, בתורתו, מזהיר את העולם, ותובע ממנו ללכת ברכי ה'.

משום כך דווקא אינם רוצים להכיר בירושלים עיר הקודש, כבירת מדינתנו, כי מציון תצא תורה ודבר ד' מירושלים.

ומשום שקשה להם להודות בפה מלא בנימוקיהם האמיתיים, כל התכסיסים טשורים בעיניהם, לדוגמא, לבקש זכותם של הפלסטינאים וכד', הגם שיברור שהם בכלל לא דואגים לשלומם — והטבח בירדן ובלבנון יוכיח... הם רק מגצלים טענה זו כדי להחליש אותנו, לצמצם גבולותינו ולסכל שלמות ארצנו, בתקוה שבעתיד יהרוס אותה מכל וכל, כדי שהנבואות לא תתקיימנה. אכן בתוך תוכם פוחדים הם מאד מתחיית העם היהודי, לפי ייעודו הכתוב בנביאים, כי הם מרגישים לדברי רש"י כי לא נבנית צור אלא מחורבנה של ירושלים, וכשוה קם זה נופל.

והנה, אם אנו מבינים שהעולם צרה עיניו בישראל, וכי עלינו למצא חן בשנאתם? וכי מפני שהם רוצים להרוס אותנו, אנחנו צריכים להיכנע ולהגיד להם — "צודקים אתם?" וכי מפני שהם רוצים להעביר אותנו על תורתנו ועל יעודנו, ניתן אנחנו ירינו לכך?

משל למה הדבר דומה, למי שלא רוצה לסגור חנותו בשבת מפחד שיכירו שהוא יהודי...

עד כמה ירדנו לשפל המדרגה, שאנו רוצים להודות עם מחשבות שונאינו. כ"כ שכחנו את מקורנו, שכל הלך המחשבה שלנו וכל המושגים שלנו מושפעים מן המחשבה הנוצרית והעוינות לישראל. והנה התורה אמרה הן עם לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב, בדידותנו בעולם נובעת מייחודנו. מן היעוד המקורי והשונה של עצמנו ולא מחולשתנו, נהיה גאים בבדידותנו זו! הן עם לבדד ישכון, ואז גם הגויים יודו ויאמרו "כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו", ו"הללו את ד' כל גויים — כי גבר עלינו חסדו".

ב) באשר לטענה כי לפי תחזית הדמוגרפית, בעוד שנים נאבד את דמותנו, הרי זו טענה מגוחכת. הנה אנחנו כבר אלפים שנה בגולה, מיעוטא דמיעוטא, מפוררים בין העמים, אלף יהודים חיים בעיר של מאות אלפים, ואעפ"כ החזקנו בעצמאותנו, לא שינינו את לשוננו ואת שמנו ואת זהותנו. ע"י שמירת התורה בשארנו עם יהודי באשר היינו; למה איפוא לא נוכל בארצנו להחזיק בייחודנו?

עוד זאת נאמר לאלה הטוענים כי נאבד את דמותנו היהודית, וכי תל-אביב אשר בנינו יש לה דמות יהודית היום? וכי כל מי שהגיע לשם היום לא מרגיש כאילו כמו בברלין או בפריס? אם כבר לחשוש על אבוד צורתנו, אזי נתחיל במה שהוא בידינו!

אם נתעמק עוד יותר, נראה עד כמה אבד לנו ההגיון הישר. כי אם אמנם טמונה סכנת אבוד דמותנו הרי זה שהערבים יש להם ילודה גדולה, ואצלנו שיעור הילודה מן הקטנים בעולם? וכי ההגיון לא היה אומר כי כדי לסכל סכנת הדימוי-גרפיה, העצה הכי פשוטה היא להרבות הילודה אצלנו? זה ביכולתנו בלי שום

הפרעה. אך זה לא רוצים ואדרבה, זה עתה נחקק החוק להתיר כל הפלה, שבוה מאבדים כמו ידינו חמישים אלף נפש לשנה. במשך שלושים שנה האחרונות כבר אבדנו בדרך זו בשאט נפש אולי מיליון וחצי נפש.

”יאמר ברורות, אם רוצים אנו באמת לאבד בידים את דמותה האמיתית היהודית של ארץ ישראל, אזי העצה הכי פשוטה היא לנתח ארצנו לנתחים, לחלק למצרים חלק, לירדן חלק, לסוריה חלק, ואז יהא ברור שאנחנו לא שונים מכל העמים, להיפך אולי גרוע מכל העמים.

ואם באמת חוששים לתת לארצנו דמות יהודית אין עצה אחרת כי אם לייסד אותה על אדני התורה, להגיד זו נחלתנו ע”פ התורה, וע”כ ג”כ ע”פ התורה נסלול את דרכנו בחיים, ואז יראו כל העמים כי שם ד’ בקרא עליך.

ג) ואשר לטענה כי אין לנו לסמוך על משיחיות ועל ניסים יעז זה לא התחום שלנו, הנה חדא, ברור שחוקתנו על א”י ותפיסתנו למדינת ישראל לא מבוססת על משיחיות. ארץ ישראל השלמה שייכת לעם ישראל מדור דור ולנצח נצחים. היא ניתנה לאברהם אבינו לנחלה לזרעו לעולם ובלי הספק. היא היתה נחלתנו לא רק בבית ראשון ובבית שני — שאז משיח עוד לא נתגלה — אלא גם משך כל הדורות של הגולה. ואם בחטאינו גלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, הרי היא נשארת ארצנו ואדמתנו, וכן אנו אומרים בתפילה ”שתעלינו בשמחה לארצנו ותטענו בגבולנו”, וכן כתוב מפורש בתורה רבות פעמים (עי’ דברים ד’ פסוק מ’, ולמען תאריך ימים על האדמה אשר ד’ אלוך נותן לך כל הימים, ועיי”ש באור החיים). וע”כ ברור שאין לנו להחזיק בארצנו רק מפני שהגאולה מתקרבת וגם אם לא ה’ שום שינוי במעמדנו בגולה הרי מוכרחים אנו להחזיק בארצנו בכל אפשרויותינו ולהקבע שם.

אמנם באמת, וכי לא נודה כי באמת חיים אנו בתקופה יוצאת מן הכלל, תקופה שאין לה דמיון בכל ימות גלותנו? ומה ההיקש בין תקופתנו לתקופת שבתי צבי שאז האמינו מקצתם במשיחיותו עקב צרות הזמן; ותקופתנו אנו, אשר חסדי ד’ מתגלים לעינינו יום יום, כי בונה ירושלים ד’ הנדחי ישראל יבנס; וארץ ישראל שהיתה חרבה משך אלפים שנה נותנת פירותיה ומקבלת את בניה ואין לך קץ מגולה מזה. ועלינו לענות בפה מלא על שאלה זו: כל התופעות של תקופתנו, תחיית מולדתנו, הכי הן תופעות פתאומיות וכקקיון דיונה שאפשר להן להתבטל בן יומן, או הן תופעות מיוחדות אשר מקורן ברצון ד’ להתזיר עמו לארצו וארצו לעמו? בשעה שעדים אנו לניסים הגלויים שבכל יום, ועדים אנו, שגם למרות רצוננו להתפשר עם הערבים לא עולה הדבר בידנו, למרות רצוננו שירדן לא תיכנס למלחמה לא אסתייע מילתא כי ויחזק ד’ את לבו, ולמרות כל הטעויות היום-יומיות של מנהיגינו, אנו ממשיכים להחזיק בכל שטח, וכי לא מחויבים אנו לומר, כי מאת ד’ היתה זאת? ואז, איך אפשר להשליך אחורי גבנו את מתנת ד’, ואיך אפשר לחשוב שיש בידנו לשנות דרכי ד’?

והנה עוד נקודה ראויה לעורר מחשבה. ששת מיליון מאחינו בני ישראל נשמדו ע”י רצח אויבינו, וכמובן שאין לנו הבנה בהשמדה זו, ואין בידנו לזכות כמלא

נימא את רשעת אויבינו. ועם כל זה, ודוקא בשביל זה, נוח לנו קצת אם נקבל שסוף סוף הריגתם לא היתה להבל כי הם בקדושתם פינו את הדרך לחזרתנו לארצנו. והנה אם ח"ו אנו נבגוד בארצנו, והלא למפרע כל מיתתם היתה לריק, וכמו"כ אחינו קדושו, שמסרו נפשם על הצלת אחינו ועל שערי ירושלים, וכי גם בהם נבגוד ונעשה את דמם פלסטר ?

ראינו שגם העמים הבינו כי תקופתנו היא תקופה יוצאת מן הכלל ובת קול מהדהדת ומכריזה "הללו את ד' כל גויים כי גבר עלינו חסדו". דווקא מפני זה הם חוששים ומתנכלים בנו, ואנחנו לא נדע ולא נבין, כי סוף סוף מן השמים היא ואנחנו חיים בתקופת הגשמת חזון נביאנו ?

ד) גדול השלום. אין ספק כי השלום וחיי אחינו הם מן הדברים הכי חשובים, וכל התפילות והברכות נחתמות בשלום. אמנם דא עקא, השלום בא על החתימה. היא הברכה האחרונה. הברכה ראשונה היא אתה חונן לאדם העת — ובלי דעת לא מגיעים לשלום — ובאמצע יש לנו ולירושלים עירך בחתמים תשוב, ותחזינה עינינו, ורק כשכל אלה הברכות תתקימנה נוכל גם לזכות בשלום מלא. ועל שלושה דברים העולם עומד על הדין ועל האמת ועל השלום. מתחילה צריך להיות אמת ושלמות ואז יהיה שלום, ולא מצינו בתורה איזו הערה שהיא המתירה לוותר על עצמאותנו, על חלק של נחלתנו למען השלום. אדרבה עלינו למסור את נפשנו בעד קיום ארצנו. אף גם זאת — מאחר שהעמים דווקא רוצים לכפות עלינו לעווב חלק מארצנו כדי שלא נבא בטענה כי מאת ד' היתה זאת, הלא אז אפי' על ערקתא דמסאנא צריכים למסור את נפשנו.

ובכלל מי הוא המוסמך לוותר על חלק מארצנו ? אין הארץ נואת תלויה בדצון מנהיגיה או ברצון יושביה. היא נחלת ד' ונחלת ישראל מראשית ועד אחרית דור.

כל זה אמור אם נניח שהשלום היה אפשר ע"י ויתור שטחים, אבל האמת היא שכל זה רק דמיון כוזב, ומי שרוצה בשלום, אז עליו להחזיק בכל השטח וכל ויתור שהוא רק יגרום למלחמה חדשה. וזאת לא רק מבחינה פסיכולוגית או אסטרטגית אלא מפני שהוא נגד המציאות.

עלינו להסתכל בתהליך ההיסטוריה שאנו שרוים בו, ואין ספק כי אנו שרוים בתוך תהליך עצום של ההיסטוריה, ועלינו להודיע כי — כאמור לעיל — כל השטח שאנו מחזיקים בו, הוא אך ורק כדי להחזיר המציאות הריאלית, אשר לפיה ארץ ישראל שייכת לעם ישראל. וזוהי המציאות הנורמלית האמיתית והפשוטה. משך אלפים שנה שהיינו בידחים ממנה זה היה מצב בלתי נורמלי ובלתי נסבל, וזעקת הארץ עלתה השמימה וד' החזיר את העטרה ליושנה. וכל המשנה ידו על התחזונה, כי כל שינוי שהוא, חותר נגד מציאות זאת, וממילא אין לזה שום אחיזה. להקדיש כוחותנו לשלום שהוא נגד המציאות מהווה בזבוז כח להבל ולריק, ושלושים שנה האחרונות יעידו. ואם חלילה נדחוק את השעה ונחזיר את השעון אחורנית ע"י החזרת שטח משטחי ארץ ישראל, ברור הוא שלא יהיה לזה קיום, ורק יגרום שנצטרך ללחום שוב כדי להחזיר את המצב על מקומו.

ואם כולנו, וכל ישראל, יהיו מודעים לכך ונקרא באוזני כל העולם כי זוהי ארצנו ונחלתנו ומולדתנו, וכי לא יצוייר שום שינוי שהוא, כי כך גזרה התורה, אז סוף דבר גם העולם יקבל את זה. א"א לשכנע את העולם בצידקת טענתנו אם אנחנו בעצמנו לא מאמינים בה. אכן עלינו להיות חדורים בעצמנו מן הפסוקים שאנחנו אומרים מדי יום ביומו:

"ד' מלך עולם ועד אבדו גוים מארצו ד' הפיר עצת גוים הניא מחשבות עמים רבות מחשבות בלב איש ועצת ד' היא תקום עצת ד' לעולם תעמוד מחשבות לבו לדור ודור כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד כי בחר ד' בציון אוה למושב לו כי יעקב בחר לו ד' ישראל לסגולתו כי לא יטוש ד' את עמו ונחלתו לא יעזוב."
"וזכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלה דור אשר כרת את אברהם ושבעתו ליצחק ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם לאמר לך אתן ארץ כנען חבל נחלתכם" (הורו).

נשים נא זאת אל לבנו ונשתכנע, כי כאשר ד' עוז לעמו יתן, אז יברך את עמו בשלום.

הרב חיים מנחם לויטס
ירושלים

שלא ירבו מחלוקות בישראל

הרמב"ם בספר המצוות, מצות לא תעשה מה, כותב: "מה שתזוהרנו מעשות שרט בשטרנו... והוא אומרו ית' לא תתגודדו וגו'... וכבר התבאר בגמרא יבמות (י"ג ב') כי גופיה דקרא לא תתגודדו לא תעשו חבורה... והנה אמרו (שם) שבכלל לאו זה גם כן האזהרה מחלוק כתי דיני העיר במנהגם וחלוק הקבוצים ואמרו לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות, אבל גופיה דקרא הנה הוא כמו שביארו ואמרו לא תעשו חבורה על מת וזהו (לא תעשו אגודות אגודות) כמו דרש, וכן אמרם (סנה' ק"י א') המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנא' ולא יהיה קקרו וכעדתו, הוא ג"כ על צד הדרש אמנם גופיה דקרא הוא בא להפחיד" כלומר, שהמחזיק במחלוקת ייענש בעונשו של קרח.

והנה ביד החזקה בה' עכו"ם (פי"ב: י"ד) אומר הרמב"ם: "ובכלל אזהרה זה (של לא תתגודדו) שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות, שנא' לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות". כאן משמע שלא תעשו אגודות אגודות הוא לא סתם דרש אלא בכלל בגופיה דקרא, ולא כמו שכתב בספר המצוות. אמנם, מלשון הגמרא ביבמות משמע שגופיה דקרא בא ללא תעשו חבורה, אלא שגם משמע מיניה הדין של לא תעשו אגודות אגודות, והדבר צריך הסבר.